

2018/2019

PROGRAMACIÓN CIENCIAS SOCIAIS 5º E. PRIMARIA

**Profesora: Emma Gato Doce
CPR VALLE INCLÁN 1
2018/2019**

ÍNDICE

1.	Introdución e contextualización	3
2.	Concreción dos obxectivos.....	4
3.	Contribución ao desenvolvemento das Competencias Clave	6
4.	Obxectivos, contidos, criterios de avaliación e estándares de aprendizaxe	11
5.	Concreción para cada estándar de aprendizaxe avaliable de:	25
	• Temporalización	
	• Grao mínimo de consecución para superar a materias.	
	• Procedementos e instrumentos de avaliación.	
6.	Concreción dos elementos transversais	36
7.	Avaliación inicial	37
8.	Criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción.	37
9.	Metodoloxía	38
10.	Organización de espazos	38
11.	Materiais e recursos didácticos	38
12.	Atención á diversidade	39
13.	Incorporación das TIC.....	39
14.	Accións de contribución ao proxecto lector do centro	39
15.	Accións de contribución ao proxecto lingüístico do centro	40
16.	Accións de contribución ao plan de convivencia do centro.	41
17.	Actividades complementarias e extraescolares	42
18.	Indicadores de logro para avaliar o proceso de ensino e a práctica docente	42
19.	Mecanismos de revisión e modificación da programación. Propostas mellora.....	43

1. INTRODUCCIÓN E CONTEXTUALIZACIÓN

O centro está situado no concello de Ferrol, na estrada de Xoane. Debido á súa ubicación, sitúase no extrarradio da cidade.

O alumnado procede, na súa maioría, da zona de Xoane, Serantes e Catabois aínda que existe alumnado que reside noutras áreas que non son as de influencia do centro.

O colexio por unha banda está nunha zona residencial tradicional e, pola outra, está pro de vivendas de nova construción polo que a procedencia do alumnado é de clase media ou media-baixa.

A incidencia do paro estase notando na actualidade en problemas derivados desta situación.

En canto as características físicas do centro, temos que sinalar que consta de tres plantas: a planta baixa de E. Infantil, a primeira planta de E. Primaria e a segunda planta de E. Secundaria. Temos catro zonas de recreo: un espazo cuberto para E. Infantil na planta baixa, un patio semicuberto ao mesmo nivel e dúas pistas ou patios exteriores a un nivel superior (existe unha zona de campo a un nivel superior ao das pistas externas)

A programación desta área vai dirixida ao alumnado de 4º de E. Primaria.

Os resultados da avaliación do curso anterior foron satisfactorios polo que é un dato a ter en conta. A lingua maioritaria entre o alumnado é o castelán aínda que coñecedores do galego; algunhas familias empregan o galego no seu ámbito familiar.

Neste contexto iniciamos a programación da área de Ciencias Sociais. Esta área forma parte das áreas troncais especificadas pola LOMCE.

O obxecto da área de ciencias sociais é preparar ao alumnado para vivir en sociedade, respectando as regras sociais e democráticas.

Esta área integra diversos ámbitos de estudo, centrándose en aspectos xeográficos, sociolóxicos, económicos e históricos. A organización de contidos queda establecido do seguinte xeito:

Bloque 1. Contidos comúns.

Bloque 2. O mundo que nos rodea

Bloque 3. Vivir en sociedade

Bloque 4. As pegadas do tempo

Estes bloque establécense para facilitar a concreción curricular da área, pero, en ningún caso, o desenvolvemento curricular se limitará a seguir esta estrutura, senón que os contidos serán abordados dun xeito global e interdisciplinar.

Para o desenvolvemento deste currículo dividiremos a materia en unidades didácticas que serán repartidas ao longo das tres avaliacións, pero, como xa dixemos, dada a

interrelación dos cinco bloques, non deben ser traballados de forma illada, senón integrada.

Os resultados da avaliación desta área no curso anterior son satisfactorios, dato a ter en conta como punto de partida no desenvolvemento desta programación.

A área impartirase nun contexto sociocultural medio, no que, en xeral, podemos contar co apoio e cooperación das familias. A área impartirase en lingua galega pero o ambiente sociolingüístico familiar é castelá

2. CONCRECIÓN DOS OBXECTIVOS

A educación primaria contribuirá a desenvolver nos nenos e nas nenas as capacidades que lles permitan:

- a) Coñecer e apreciar os valores e as normas de convivencia, aprender a obrar de acordo con elas, prepararse para o exercicio activo da cidadanía e respectar os dereitos humanos, así como o pluralismo propio dunha sociedade democrática.
- b) Desenvolver hábitos de traballo individual e de equipo, de esforzo e de responsabilidade no estudo, así como actitudes de confianza en si mesmo/a, sentido crítico, iniciativa persoal, curiosidade, interese e creatividade na aprendizaxe, e espírito emprendedor.
- c) Adquirir habilidades para a prevención e para a resolución pacífica de conflitos que lles permitan desenvolverse con autonomía no ámbito familiar e doméstico, así como nos grupos sociais cos que se relacionan.
- d) Coñecer, comprender e respectar as diferentes culturas e as diferenzas entre as persoas, a igualdade de dereitos e oportunidades de homes e mulleres e a non discriminación de persoas con discapacidade nin por outros motivos.
- e) Coñecer e utilizar de xeito apropiado a lingua galega e a lingua castelá, e desenvolver hábitos de lectura en ambas as linguas.
- f) Adquirir en, polo menos, unha lingua estranxeira a competencia comunicativa básica que lles permita expresar e comprender mensaxes sinxelas e desenvolverse en situacións cotiás.
- g) Desenvolver as competencias matemáticas básicas e iniciarse na resolución de problemas que requiran a realización de operacións elementais de cálculo, coñecementos xeométricos e estimacións, así como ser quen de aplicalos ás situacións da súa vida cotiá.
- h) Coñecer os aspectos fundamentais das ciencias da natureza, as ciencias sociais, a xeografía, a historia e a cultura, con especial atención aos relacionados e vinculados con Galicia.

- i) Iniciarse na utilización, para a aprendizaxe, das tecnoloxías da información e da comunicación, desenvolvendo un espírito crítico ante as mensaxes que reciben e elaboran.
- j) Utilizar diferentes representacións e expresións artísticas e iniciarse na construción de propostas visuais e audiovisuais.
- k) Valorar a hixiene e a saúde, aceptar o propio corpo e o das demais persoas, respectar as diferenzas e utilizar a educación física e o deporte como medios para favorecer o desenvolvemento persoal e social.
- l) Coñecer e valorar os animais máis próximos ao ser humano e adoptar modos de comportamento que favorezan o seu coidado.
- m) Desenvolver as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como unha actitude contraria á violencia, aos prexuizos de calquera tipo e aos estereotipos sexistas e de discriminación por cuestións de diversidade afectivo-sexual.
- n) Fomentar a educación viaria e actitudes de respecto que incidan na prevención dos accidentes de tráfico.
- o) Coñecer, apreciar e valorar as singularidades culturais, lingüísticas, físicas e sociais de Galicia, poñendo de relevancia as mulleres e homes que realizaron achegas importantes á cultura e á sociedade galegas.

Este obxectivos veñen, no apartado 4, concretados e relacionados cos contidos, criterios de avaliación e cos distintos estándares de aprendizaxe desta área.

3. CONTRIBUCIÓN AO DESENVOLVEMENTO DAS COMPETENCIAS CLAVE

COMPETENCIA	INDICADORES	DESCRITORES
<i>Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía</i>	Coidado do medio ambiente e dos seres vivos	<ul style="list-style-type: none"> • Interactuar co medio natural de xeito respectuoso. • Comprometerse co uso responsable dos recursos naturais para promover un desenvolvemento sostible. • Respectar e preservar a vida dos seres vivos do seu contorno. • Tomar conciencia dos cambios producidos polo seres humanos no medio natural e as repercusións para a vida futura.
	Vida saudable	<ul style="list-style-type: none"> • Desenvolver e promover hábitos de vida saudable en canto á alimentación e ao exercicio físico. • Xerar criterios persoais sobre a visión social da estética do corpo humano fronte ao coidado saudable deste.
	A ciencia no día a día	<ul style="list-style-type: none"> • Recoñecer a importancia da ciencia na nosa vida cotiá. • Aplicar métodos científicos rigorosos para mellorar a comprensión da realidade circundante. • Manexar os coñecementos sobre ciencia e tecnoloxía para solucionar problemas e comprender o que acontece a noso redor.
	Manexo de elementos matemáticos	<ul style="list-style-type: none"> • Manexar a linguaxe matemática con precisión en calquera contexto. • Identificar e manipular con precisión elementos matemáticos (números, datos, elementos xeométricos...) en situacións cotiás.
	Razoamento lóxico e resolución de problemas	<ul style="list-style-type: none"> • Aplicar os coñecementos matemáticos para a resolución de situacións problemáticas en

		<p>contextos reais e en calquera materia.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Realizar argumentacións en calquera contexto con esquemas lóxico-matemáticos. • Aplicar as estratexias de resolución de problemas a calquera situación problemática.
<i>Comunicación lingüística</i>	Comprensión: oral e escrita	<ul style="list-style-type: none"> • Comprender o sentido dos textos escritos. • Captar o sentido das expresións orais: ordes, explicacións, indicacións, relatos... • Gozar coa lectura.
	Expresión: oral e escrita	<ul style="list-style-type: none"> • Expresar oralmente, de xeito ordenado e clara, calquera tipo de información. • Utilizar o coñecemento das estruturas lingüísticas, normas ortográficas e gramaticais para elaborar textos escritos. • Compoñer distintos tipos de textos creativamente con sentido literario.
	Normas de comunicación	<ul style="list-style-type: none"> • Respetar as normas de comunicación en calquera contexto: quenda de palabra, escoita atenta ao interlocutor... • Manexar elementos de comunicación non verbal, ou en diferentes rexistros nas diversas situacións comunicativas.
	Comunicación noutras linguas	<ul style="list-style-type: none"> • Entender o contexto sociocultural da lingua, así como a súa historia para un mellor uso desta. • Manter conversacións noutras linguas sobre temas cotiáns en distintos contextos. • Utilizar os coñecementos sobre a lingua para buscar información e ler textos en calquera situación. • Producir textos escritos de diversa complexidade para o seu uso en situacións cotiáns ou de materias diversas.
<i>Competencia dixital</i>	Tecnoloxías da información	<ul style="list-style-type: none"> • Empregar distintas fontes para a busca de información. • Seleccionar o uso das distintas fontes segundo a súa fiabilidade.

		<ul style="list-style-type: none"> • Elaborar e publicitar información propia derivada de información obtida a través de medios tecnolóxicos.
	Comunicación audiovisual	<ul style="list-style-type: none"> • Utilizar as distintas canles de comunicación audiovisual para transmitir informacións diversas. • Comprender as mensaxes que veñen dos medios de comunicación.
	Utilización de ferramentas dixitais	<ul style="list-style-type: none"> • Manexar ferramentas dixitais para a construción de coñecemento. • Actualizar o uso das novas tecnoloxías para mellorar o traballo e facilitar a vida diaria. • Aplicar criterios éticos no uso das tecnoloxías.
<i>Conciencia e expresións culturais</i>	Respecto polas manifestacións culturais propias e alleas	<ul style="list-style-type: none"> • Mostrar respecto cara ás obras máis importantes do patrimonio cultural a nivel mundial. • Valorar a interculturalidade como unha fonte de riqueza persoal e cultural. • Apreciar os valores culturais do patrimonio natural e da evolución do pensamento científico.
	Expresión cultural e artística	<ul style="list-style-type: none"> • Expresar sentimentos e emocións desde códigos artísticos. • Apreciar a beleza das expresións artísticas e na vida cotiá. • Elaborar traballos e presentacións con sentido estético.
<i>Competencias sociais e cívicas</i>	Educación cívica e constitucional	<ul style="list-style-type: none"> • Coñecer e aplicar dereitos e deberes da convivencia cidadá no contexto da escola. • Identificar as implicacións que ten vivir nun Estado social e democrático de dereito referendado por unha norma suprema chamada Constitución Española.
	Relación cos demais	<ul style="list-style-type: none"> • Desenvolver capacidade de diálogo cos demais en situacións de convivencia e traballo e para a resolución de conflitos. • Mostrar dispoñibilidade para a participación activa en ámbitos de participación establecidos.

		<ul style="list-style-type: none"> • Recoñecer riqueza na diversidade de opinións e ideas.
	Compromiso social	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a comportarse desde o coñecemento dos distintos valores. • Concibir unha escala de valores propia e actuar conforme a ela. • Evidenciar preocupación polos máis desfavorecidos e respecto aos distintos ritmos e potencialidades. • Involucrarse ou promover accións cun fin social.
<i>Sentido da iniciativa e espírito emprendedor</i>	Autonomía persoal	<ul style="list-style-type: none"> • Optimizar recursos persoais apoiándose nas fortalezas propias. • Asumir as responsabilidades encomendadas e dar conta delas. • Ser constante no traballo superando as dificultades. • Dirimir a necesidade de axuda en función da dificultade da tarefa.
	Liderado	<ul style="list-style-type: none"> • Xestionar o traballo do grupo coordinando tarefas e tempos. • Contaxiar entusiasmo pola tarefa e confianza nas posibilidades de alcanzar obxectivos. • Priorizar a consecución de obxectivos grupais a intereses persoais.
	Creatividade	<ul style="list-style-type: none"> • Xerar novas e diverxentes posibilidades desde coñecementos previos do tema. • Configurar unha visión de futuro realista e ambiciosa. • Encontrar posibilidades no contorno que outros non aprecian.
	Emprendemento	<ul style="list-style-type: none"> • Optimizar o uso de recursos materiais e persoais para a consecución de obxectivos. • Mostrar iniciativa persoal para iniciar ou promover accións novas. • Asumir riscos no desenvolvemento das tarefas ou os proxectos. • Actuar con responsabilidade social e sentido ético no traballo.

<i>Aprender a aprender</i>	Perfil de aprendiz	<ul style="list-style-type: none"> • Identificar potencialidades persoais como aprendiz: estilos de aprendizaxe, intelixencias múltiples, funcións executivas... • Desenvolver as distintas intelixencias múltiples. • Xestionar os recursos e as motivacións persoais en favor da aprendizaxe. • Xerar estratexias para aprender en distintos contextos de aprendizaxe.
	Ferramentas para estimular o pensamento	<ul style="list-style-type: none"> • Aplicar estratexias para a mellora do pensamento creativo, crítico, emocional, interdependente... • Desenvolver estratexias que favorezan a comprensión rigorosa dos contidos.
	Planificación e avaliación da aprendizaxe	<ul style="list-style-type: none"> • Planificar os recursos necesarios e os pasos a realizar no proceso de aprendizaxe. • Seguir os pasos establecidos e tomar decisións sobre os pasos seguintes en función dos resultados intermedios. • Avaliar a consecución de obxectivos de aprendizaxe. • Tomar conciencia dos procesos de aprendizaxe.

4. OBXECTIVOS, CONTIDOS, CRITERIOS DE AVALIACIÓN E ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

BLOQUE 1. CONTIDOS COMÚNS				
OBXECTIVOS	CONTIDOS	CRITERIOS DE AVALIACIÓN	ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE	COMPETENCIAS CLAVE
<ul style="list-style-type: none"> a b d e h i 	<ul style="list-style-type: none"> B1.1.Iniciación ao coñecemento científico, toma de conciencia das súas fases e a súa aplicación nas Ciencias sociais. Proposta de traballo que xurda dun problema, acontecemento ou inxerencia e que supoña un proceso de investigación e acción que garanta participación activa do alumnado e facilite o proceso de autorregulación de aprendizaxes. B1.2.Busca e selección de información empregando as TIC e outras fontes (directas e indirectas), organización, análise, documentación do proceso (mediante uso do cartafol) e comunicación das conclusións. B1.3.Planificación e xestión de proxectos co fin de acadar obxectivos. Iniciativa emprendedora. 	<ul style="list-style-type: none"> B1.1.Realizar un traballo de investigación que supoña a busca, selección e organización de información sobre fenómenos previamente delimitados, a realización dun produto, a documentación do proceso e a comunicación do resultados. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB1.1.1.Busca información (empregando as TIC e outras fontes directas e indirectas), selecciona a información relevante, a organiza, analiza, obtén conclusións sinxelas e as comunica oralmente e/ou por escrito. 	<ul style="list-style-type: none"> CAA CD CMCCT CCL
			<ul style="list-style-type: none"> CSB1.1.2.Manifesta autonomía na planificación e execución de accións e tarefas, ten iniciativa na toma de decisións e asume responsabilidades. 	<ul style="list-style-type: none"> CSIEE CAA
			<ul style="list-style-type: none"> CSB1.1.3.Realiza as tarefas encomendadas e presenta os traballos de maneira ordenada, clara e limpa. 	<ul style="list-style-type: none"> CAA CCL
<ul style="list-style-type: none"> a b c d 	<ul style="list-style-type: none"> B1.4.Emprego de técnicas de estudo individual e de estratexias de traballo cooperativo. Valoración do esforzo e coidado do material. B1.5.Participación activa e 	<ul style="list-style-type: none"> B1.2.Empregar estratexias de traballo cooperativo, adotar un comportamento de respecto e tolerancia ante as diferentes ideas e achegas alleas nos diálogos e debates, valorando o esforzo e 	<ul style="list-style-type: none"> CSB1.2.1.Participa en actividades individuais e de grupo, e emprega estratexias de traballo cooperativo valorando o esforzo e o coidado do material. 	<ul style="list-style-type: none"> CSC CAA

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ construtiva na vida social, uso das normas de convivencia. ▪ B1.6.A cooperación e o diálogo como valores democráticos e recursos 	amosando actitudes de cooperación, participación e respecto cara aos demais.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB1.2.2.Adopta un comportamento responsable, construtivo e solidario, respectando diferentes ideas e achegas nos 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA
--	---	--	---	--

	básicos na resolución pacífica de conflitos.		debates e recoñecendo a cooperación e o diálogo como principios básicos do funcionamento democrático.	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ b ▪ e ▪ h ▪ i ▪ o 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B1.7.Utilización da terminoloxía propia da área. – Organización de ficheiros temáticos de termos propios da área. ▪ B1.8.Fomento de Técnicas de animación á lectura de textos de divulgación das Ciencias sociais (de carácter social, xeográfico e histórico). – A prensa escrita e dixital como fonte de información. ▪ B1.9.Utilización e lectura de diferentes linguaxes textuais e gráficos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B1.3.Coñecer e utilizar as palabras claves e conceptos necesarios para ser capaz de ler, escribir e falar sobre Ciencias sociais, así como comprender diferentes linguaxes recollidos en textos de carácter social, xeográfico ou histórico. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB1.3.1.Emprega de maneira axeitada o vocabulario adquirido para ser capaz de ler, escribir e falar sobre Ciencias sociais. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CCL ▪ CAA ▪ CMCCT ▪ CSC

			<ul style="list-style-type: none"> CCB1.3.2.Expón oralmente de forma clara e ordenada, contidos relacionados coa área, que manifesten a comprensión de textos orais e /ou escritos de carácter xeográfico, social e histórico. 	<ul style="list-style-type: none"> CCL CMCCT CSC CAA
			<ul style="list-style-type: none"> CSB1.3.3.Analiza informacións relacionadas coa área e manexa imaxes, táboas, gráficos, esquemas, resumos e as tecnoloxías da información e a comunicación. 	<ul style="list-style-type: none"> CCL CD CMCCT CSC

BLOQUE 2. O MUNDO QUE NOS RODEA				
OBXECTIVOS	CONTIDOS	CRITERIOS DE AVALIACIÓN	ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE	COMPETENCIAS CLAVE
<ul style="list-style-type: none"> h e 	<ul style="list-style-type: none"> B2.1.O Universo: galaxia, estrela, planeta, satélite, asteroide e cometa. 	<ul style="list-style-type: none"> B2.1.Explicar como é e de que forma se orixinou o Universo e os seus principais compoñentes. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB2.1.1.Describe como é e de que forma se orixinou o Universo e explica os seus principais compoñentes identificando galaxia, estrela, planeta, satélite, asteroide e cometa. 	<ul style="list-style-type: none"> CMCCT CCL
<ul style="list-style-type: none"> h e 	<ul style="list-style-type: none"> B2.2.O sistema Solar: o Sol e os planetas. 	<ul style="list-style-type: none"> B2.2.Describir as características principais do Sistema Solar identificando diferentes tipos de astros e as súas características. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB2.2.1. Describe as características, compoñentes do Sistema Solar, localizando o Sol no centro do mesmo e os planetas segundo a súa proximidade. 	<ul style="list-style-type: none"> CMCCT CCL

<ul style="list-style-type: none"> h e g 	<ul style="list-style-type: none"> B2.3.O planeta Terra e a Lúa. Características. B2.4. Movimentos terrestres e as súas consecuencias: as estacións do ano, día e noite, fusos horarios. B2.5.A translación da Lúa: as fases lunares. Eclipses e mareas. 	<ul style="list-style-type: none"> B2.3. Localizar o planeta Terra e a Lúa no sistema solar, explicando as súas características, movementos, consecuencias e calcular os fusos horarios. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB2.3.1. Define e representa o movemento de translación terrestre, o eixe do xiro e os polos xeográficos, asocia as estacións do ano ao seu efecto combinado e calcula os fusos horarios. 	<ul style="list-style-type: none"> CMCCT CCL CAA
			<ul style="list-style-type: none"> CSB2.3.2.Explica o día e a noite como consecuencia da rotación terrestre e como unidades para medir o tempo. 	<ul style="list-style-type: none"> CMCCT CCL CAA
			<ul style="list-style-type: none"> CSB2.3.3.Define a translación da Lúa identificando e nomeando as fases lunares. 	<ul style="list-style-type: none"> CMCCT CCL

<ul style="list-style-type: none"> ▪ h ▪ g ▪ e 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.6.Cartografía. Planos, mapas e planisferios. Mapas temáticos. ▪ B2.7. Escalas e signos 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.4.Describir correctamente planos e mapas, incluíndo os planisferios, interpretando a súa escala e signos convencionais. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB2.4.1.Identifica e clasifica os diferentes tipos de mapas, define que é a escala nun mapa e emprega e interpreta os 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CMCCT ▪ CAA
---	--	--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> ▪ i 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ convencionais dun mapa. B2.8.Orientación no espazo: técnicas, instrumentos e estratexias. – Elaboración dun itinerario coa axuda de ferramentas dixitais. 		signos convencionais máis usuais que poden aparecer nel.	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ e ▪ g ▪ h ▪ o 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.9.O clima e factores climáticos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.5.Identificar os elementos que inflúen no clima, explicando como actúan nel e adquirindo unha idea básica de clima e dos factores determinan o clima en España. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB2.5.1.Define clima, nomea os seus elementos e identifica os factores que determinan en España. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CMCCT ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ e ▪ g ▪ h ▪ o ▪ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.10.As grandes zonas climáticas do planeta. ▪ B2.11.Tipos de climas de España e as súas zonas de influencia. O clima en Galicia. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.6.Recoñecer as zonas climáticas mundiais e os tipos de clima de España identificando algunhas das súas características básicas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB2.6.1.Explica que é unha zona climática, nomeando as tres zonas climáticas do planeta e describindo as súas características principais. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CMCCT ▪ CCL
			<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB2.6.2 Describe e sinala nun mapa os tipos de climas de España, e as zonas ás que afecta cada un, interpretando e analizando climogramas de distintos territorios de España e relacionándoos co clima ao que pertence. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CMCCT ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ h ▪ i ▪ o 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.12.A paisaxe: elementos que a forman, tipos de paisaxes. ▪ B2.13.Características das principais paisaxes de España. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.7.Explicar que é unha paisaxe, identificar os principais elementos que a compoñen e as características das principais paisaxes de España 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB2.7.1.Define paisaxe, identifica os seus elementos e explica as características das principais paisaxes de España valorando a súa diversidade. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CCL ▪ CSC ▪ CAA

<ul style="list-style-type: none"> ▪ e ▪ h ▪ io 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.14.A diversidade xeográfica das paisaxes de España: relevo e hidrografía. ▪ B2.15.O relevo e a rede 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.8.Describir as características do relevo de España e a súa rede hidrográfica, localizándoos nun mapa. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB2.8.1.Localiza nun mapa as principais unidades de relevo en España e as súas vertentes hidrográficas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CMCCT
--	---	--	--	---

	<p>hidrográfica de Galicia. Utilización de sistemas de información xeográfica.</p>		<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB2.8.2.Sitúa nun mapa os mares, océanos e os grandes ríos de España. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CMCCT
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ h 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.16.A intervención humana no medio. Estudo de campo das consecuencias da intervención humana na contorna. ▪ B2.17.A contaminación e o cambio climático. ▪ B2.18.Desenvolvemento sostible e consumo responsable. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B2.9.Explicar a importancia da intervención humana no medio e favorecer o desenvolvemento sostible. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB2.9.1.Explica a importancia do coidado do medio, así como as consecuencias da acción humana neste. ▪ CSB2.9.2.Favorece o desenvolvemento sostible e o consumo responsable. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CCL ▪ CSC ▪ CAA

BLOQUE 3. VIVIR EN SOCIEDADE				
OBXECTIVOS	CONTIDOS	CRITERIOS DE AVALIACIÓN	ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE	COMPETENCIAS CLAVE
<ul style="list-style-type: none"> a d h 	<ul style="list-style-type: none"> B3.1.A Constitución de 1978. B3.2.Dereitos e deberes dos cidadáns e cidadás. 	<ul style="list-style-type: none"> B3.1.Explicar a importancia que ten a Constitución para o funcionamento do Estado español, así como os dereitos, deberes e liberdades recollidos nesta. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB3.1.1.Identifica, respecta e valora os principios democráticos máis importantes establecidos na Constitución e explica a importancia que a Constitución ten para o funcionamento do Estado español. 	<ul style="list-style-type: none"> CSC CCL
<ul style="list-style-type: none"> a d h 	<ul style="list-style-type: none"> B3.3.Forma de goberno: a monarquía parlamentaria. B3.4.As principais institucións políticas e as súas funcións. Elaboración de organigramas. 	<ul style="list-style-type: none"> B3.2.Identificar as institucións políticas que se derivan da Constitución. Funcións e organización. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB3.2.1.Identifica as principais institucións do Estado español e describe as súas funcións e a súa organización. 	<ul style="list-style-type: none"> CSC CCL
			<ul style="list-style-type: none"> CSB3.2.2.Identifica e comprende a división de poderes do Estado e cales son as atribucións recollidas na Constitución para cada un deles. 	<ul style="list-style-type: none"> CCL CSC
<ul style="list-style-type: none"> a d h 	<ul style="list-style-type: none"> B3.5.Entidades territoriais e órganos de goberno. As comunidades autónomas, as cidades autónomas e as provincias. 	<ul style="list-style-type: none"> B3.3.Describir a organización territorial do Estado español así como os órganos de goberno. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB3.3.1.Explica a organización territorial de España, nomea as estruturas básicas de goberno e localiza en mapas políticos as distintas comunidades autónomas que forman España, así como as súas provincias. 	<ul style="list-style-type: none"> CCL CSC

<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ d ▪ h ▪ o 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.6.Manifestacións culturais e lingüísticas de España. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.4.Valorar a diversidade cultural, social, política e lingüística do Estado español respectando as diferenzas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB3.4.1.Valora, partindo da realidade do estado español, a diversidade cultural, social, política e lingüística nun mesmo territorio como fonte de enriquecemento cultural. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ d 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.7.Demografía e poboación. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.5.Comprender e interpreta 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB3.5.1.Define 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CMCCT

<ul style="list-style-type: none"> ▪ g ▪ h ▪ i 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Variables demográficas. B3.8.Conceptos demográficos: poboación absoluta, densidade de poboación, distribución espacial, crecemento natural e crecemento real da poboación. ▪ B3.9.Representación gráfica de datos demográficos. 	<ul style="list-style-type: none"> os principais conceptos demográficos e os factores xeográficos, sociais, económicos ou culturais que inciden nos datos de poboación. 	<ul style="list-style-type: none"> demografía e poboación, comprende os principais conceptos demográficos e os principais factores que afectan á de poboación. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CCL ▪ CSC
			<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB3 5.2.Interpreta unha pirámide de poboación e outros gráficos usados no estudo da poboación. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CMCCT ▪ CAA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ d ▪ g ▪ h ▪ o 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.10.Poboación de Galicia e España: distribución e evolución. Representación gráfica dalgúns datos demográficos de Galicia obtidos en fontes estatísticas: INE. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B3.6.Distinguir os principais trazos da poboación española explicando a súa evolución e a súa distribución demográfica e representándoa graficamente. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB3.6.1.Describe os principais rasgos da poboación española. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CCL ▪ CSC
			<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB3.6.2.Explica o proceso da evolución da poboación en España e describe a incidencia que tiveron nesta, factores como a esperanza de vida ou a natalidade. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CCL ▪ CSC
			<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB3.6.3.Describe os factores que condicionan a distribución da poboación española. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CCL ▪ CSC
			<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB3.6.4 Sitúa nun mapa os maiores núcleos de poboación en España e as zonas máis densamente poboadas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC

<ul style="list-style-type: none"> a d h o 	<ul style="list-style-type: none"> B3.11.Os movementos migratorios: éxodo rural, a emigración a Europa, a chegada de inmigrantes ao noso país. B3.12.Problemas actuais da poboación española. <ul style="list-style-type: none"> – Estudo de casos e debates. 	<ul style="list-style-type: none"> B3.7.Describir os movementos migratorios da poboación galega e de España explicando o éxodo rural, a emigración a Europa, e a chegada de emigrantes ao noso país e identificar os problemas actuais da poboación española. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB3.7.1 Explica o éxodo rural, a emigración a Europa, e a chegada de inmigrantes ao noso país. 	<ul style="list-style-type: none"> CCL CSC
			<ul style="list-style-type: none"> CSB3.7.2.Identifica e describe os principais problemas actuais da poboación española: 	<ul style="list-style-type: none"> CCL CSC

			migracións, envellecemento, etc.	
<ul style="list-style-type: none"> h 	<ul style="list-style-type: none"> B3.13.As actividades produtivas: recursos naturais e materias primas. B3.14.Productos elaborados. Artesanía e Industria. Formas de produción. 	<ul style="list-style-type: none"> B3.8.Explicar as diferenzas entre materias primas e os produtos elaborados, identificando as actividades que se realizan para obtelos. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB3.8.1.Identifica e define materias primas e produto elaborado e os asocia coas actividades nas que se obteñen. 	<ul style="list-style-type: none"> CCL CSC
			<ul style="list-style-type: none"> CSB3 8.2 Describe ordenadamente o proceso de obtención dun produto ata a súa venda e identifica os sectores aos que pertencen. 	<ul style="list-style-type: none"> CCL CSC CMCCT
<ul style="list-style-type: none"> h o 	<ul style="list-style-type: none"> B3.15.As actividades económicas e os sectores produtivos de España. 	<ul style="list-style-type: none"> B3.9.Identificar as actividades que pertencen a cada un dos sectores económicos, describir as características destes recoñecendo as principais actividades económicas de España. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB3.9.1.Identifica os tres sectores de actividades económicas e clasifica distintas actividades no grupo ao que pertencen. 	<ul style="list-style-type: none"> CMTC CSC
			<ul style="list-style-type: none"> CSB3.9.2.Explica as actividades relevantes dos sectores primario, secundario e terciario en España e as súas localizacións nos territorios correspondentes. 	<ul style="list-style-type: none"> CCL CSC

BLOQUE 4. AS PEGADAS DO TEMPO				
OBXECTIVOS	CONTIDOS	CRITERIOS DE AVALIACIÓN	ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE	COMPETENCIAS CLAVE
<ul style="list-style-type: none"> g o h 	<ul style="list-style-type: none"> B4.1.O tempo histórico. A Idade Media e a Idade Moderna: duración e datación dos feitos históricos significativos que as acoutan. 	<ul style="list-style-type: none"> B4.1.Explicar as características de cada tempo histórico estudado e certos acontecementos desas épocas que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB4.1.1Identifica a idea de idade da historia e data a Idade Media e Moderna, asociándoas aos feitos que marcan os seus inicios e finais. 	<ul style="list-style-type: none"> CSC CMCCT CCL CCEC
<ul style="list-style-type: none"> b h i 	<ul style="list-style-type: none"> B4.2.As fontes históricas e a súa clasificación: fontes primarias e secundarias. Elaboración dun traballo comparativo entre tipos de fontes históricas. 	<ul style="list-style-type: none"> B4.2.Coñecer a importancia das fontes históricas para o estudo da historia, diferenciando entre fontes primarias e secundarias. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB4.2.1.Coñece algunhas fontes da historia representativas de cada unha das idades da historia, facendo fincapé na Idade Contemporánea. 	<ul style="list-style-type: none"> CSC CMCCT CAA CCEC
<ul style="list-style-type: none"> g h i 	<ul style="list-style-type: none"> B4.3.Técnicas para localizar no tempo e no espazo feitos do pasado: os mapas históricos e as liñas do tempo. 	<ul style="list-style-type: none"> B4.3.Utiliza as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade para ordenar temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos relevantes. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB4.3.1.Usa diferentes técnicas para localizar no tempo e no espazo feitos do pasado, percibindo a duración, a simultaneidade e as relacións entre os acontecementos. 	<ul style="list-style-type: none"> CSC CMCCT CAA CCEC

<ul style="list-style-type: none"> ▪ b ▪ d ▪ h ▪ o 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B4.4.A península ibérica na Idade Media. ▪ B4.5. Al-Andalus e os reinos cristiáns. ▪ B4.6.O Camiño de Santiago. O Románico. O Gótico. Proposta de realización dunha investigación e exposición sobre o Camiño de Santiago. ▪ B4.7.España e Galicia na Idade Moderna. ▪ B4.8.A época dos grandes descubrimentos. ▪ B4.9.A monarquía dos Austrias e os Borbóns. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B4.4. Identificar e localizar no tempo e no espazo os procesos e acontecementos históricos, políticos, sociais e culturais máis relevantes da historia de España para adquirir unha perspectiva global da súa evolución. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB4.4.1. Sitúa nunha liña do tempo as etapas históricas máis importantes da Idade Media e Idade Moderna en España. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CMCCT ▪ CSC ▪ CCEC
			<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB4.4.2. Identifica e localiza no tempo e no espazo os feitos fundamentais da historia medieval e moderna de España, describindo as principais características de cada unha delas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CMCCT ▪ CSC ▪ CCEC ▪ CCL
			<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB4.4.3. Explica aspectos relacionados coa forma de vida e organización social de España das distintas épocas históricas estudadas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CCEC ▪ CAA

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ B4.10.A arte na Idade Moderna: Renacemento e Barroco. 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB4.4.4. Describe en orde cronolóxica os principais movementos artísticos e culturais da Idade Media e da Idade Moderna en España citando aos seus representantes máis significativos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CMCCT ▪ CSC ▪ CCEC
			<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSB4.4.5. Identifica as características distintivas das culturas que conviviron nos reinos peninsulares durante a Idade Media describindo a evolución política e os distintos modelos sociais. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CCEC ▪ CSC ▪ CCL

			<ul style="list-style-type: none"> CSB4.4.6.Explica as características da Idade Moderna e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia neste período de tempo (Monarquía dos Austrias, s. XVI-XVII. Os Borbóns, s. XVIII). 	<ul style="list-style-type: none"> CSC CCL CCEC
<ul style="list-style-type: none"> d h o 	<ul style="list-style-type: none"> B4.11.Noso patrimonio histórico e cultural. 	<ul style="list-style-type: none"> B4.5.Desenvolver a curiosidade por coñecer as formas da vida humana no pasado, valorando a importancia que teñen os restos para o coñecemento e estudo da historia e como patrimonio cultural que hai que coidar e legar. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB4.5.1.Identifica, valora e respecta o patrimonio natural, histórico, cultural e artístico e asume as responsabilidades que supón a súa conservación e mellora. 	<ul style="list-style-type: none"> CSC CCEC
<ul style="list-style-type: none"> d h o 	<ul style="list-style-type: none"> B4.12.Museos, sitios e monumentos históricos como espazos de aprendizaxe e gozo. Elaboración dunha guía dun museo próximo. 	<ul style="list-style-type: none"> B4.6.Valorar a importancia dos museos, sitios e monumentos históricos como espazos onde se ensina e aprende, amosando unha actitude de respecto á súa contorna e á súa cultura, apreciando a herdanza cultural. 	<ul style="list-style-type: none"> CSB4.6.1.Aprecia a herdanza cultural a escala local e nacional como a riqueza compartida que hai que coñecer, preservar e coidar. 	<ul style="list-style-type: none"> CSC CCEC

5. TEMPORALIZACIÓN, GRAO MÍNIMO E CRITERIOS DE CUALIFICACIÓN PARA CADA ESTÁNDAR DE APRENDIZAXE

Criterio de avaliación	Estándares	Grao mínimo para superar a área Indicador mínimo de logro	T 1	T 2	T 3	CRITERIOS PARA A CUALIFICACIÓN Instrumentos de avaliación / Procedementos de avaliación (%)*	C.C.
Bloque 1: Contidos comúns							
CS-B1.1	5º-CSB1.1.1 - Busca información (empregando as TIC e outras fontes directas e indirectas), selecciona a información relevante, a organiza, analiza, obtén conclusións sinxelas e as comunica oralmente e/ou por escrito.	Ten poucas dificultades para buscar información(facendo uso das TIC) tratala ou comunicala oralmente e/ou por escrito.	X	X	X	<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Probas específicas.</p> <p>INSTRUMENTOS: Textos escritos. Investigacións. Producións orais. Exposición dun tema.</p>	CAA CD CMCT CCL
CS-B1.1	5º-CSB1.1.2 - Manifiesta autonomía na planificación e execución de accións e tarefas, ten iniciativa na toma de decisións e asume responsabilidades.	Manifiesta unha actitude reflexiva ante os acontecementos do mundo que o rodea e amosa autonomía na observación e na planificación de accións e tarefas e ten iniciativa na toma de decisións.	X	X	X	<p>PROCEDEMENTOS: Observación sistemática. Probas específicas.</p> <p>INSTRUMENTOS: Escala de observación descritiva. Resolución de exercicios e actividades.</p>	CSIEE CAA
CS-B1.1	5º-CSB1.1.3 - Realiza as tarefas encomendadas e presenta os traballos de maneira ordenada, clara e limpa.	Normalmente realiza tarefas e traballos de forma ordenada, clara e limpa.	X	X	X	<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Observación sistemática.</p> <p>INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Escala de observación descritiva.</p>	CCL CAA
CS-B1.2	5º-CSB1.2.1 - Participa en actividades individuais e de grupo, e emprega estratexias de traballo cooperativo valorando o esforzo e o coidado do material.	Amosa interese en actividades individuais e de grupo, pero ten algunhas dificultades para empregar estratexias de traballo cooperativo.	X	X	X	<p>PROCEDEMENTOS: Observación sistemática.</p> <p>INSTRUMENTOS: Escala de observación descritiva. Rexistro anecdótico (anecdótico).</p>	CSC CAA

CS-B1.2	5º-CSB1.2.2 - Adopta un comportamento responsable, construtivo e solidario, respectando diferentes ideas e achegas nos debates e recoñecendo a cooperación e o diálogo como principios básicos do funcionamento democrático.	Case sempre respecta e solidarízase coas diferentes ideas e achegas nos debates.	X	X	X	<p>PROCEDEMENTOS: Intercambios orais cos alumnos/as. Observación sistemática.</p> <p>INSTRUMENTOS: Posta en común. Rexistro anecdótico (anecdótico).</p>	CSC CAA
CS-B1.3	5º-CSB1.3.1 - Emprega de maneira axeitada o vocabulario adquirido para ser	Normalmente emprega de maneira axeitada o vocabulario adquirido para	X	X	X	<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Probas específicas.</p>	CCL CAA
	capaz de ler, escribir e falar sobre Ciencias sociais.	ler, escribir e falar sobre as Ciencias Sociais.				<p>INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Producións orais. Resolución de exercicios e problemas. Textos escritos. Exposición dun tema.</p>	CMCT CSC

CS-B1.3	5º-CSB1.3.2 - Expón oralmente de forma clara e ordenada, contidos relacionados coa área, que manifesten a comprensión de textos orais e /ou escritos de carácter xeográfico, social e histórico.	Ten poucas dificultades para expresar oralmente diferentes contidos de carácter xeográfico, social e histórico.	X	X	X	<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Probas específicas.</p> <p>INSTRUMENTOS: Producións orais. Exposición dun tema.</p>	CCL CMCT CSC CAA
CS-B1.3	5º-CSB1.3.3 - Analiza informacións relacionadas coa área e manexa imaxes, táboas, gráficos, esquemas, resumos e as tecnoloxías da información e a comunicación.	Ten poucas dificultades para analizar información da área e manexar imaxes, táboas, gráficos, esquemas, resumo e sabe empregar as TICS.	X	X	X	<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Probas específicas.</p> <p>INSTRUMENTOS: Resumo. Proba de interpretación de datos.</p>	CCL CD CMCT CSC
Bloque 2: O mundo que nos rodea							
CS-B2.1	5º-CSB2.1.1 - Describe como é e de que forma se orixinou o Universo e explica os seus principais compoñentes identificando galaxia, estrela, planeta, satélite, asteroide e cometa.	Normalmente describe a orixe do universo e identifica os seus compoñentes.	X			<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Cuestionarios. Probas específicas. INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Resolución de exercicios e actividades. Cuestionario aberto. Cuestionario pechado. Proba aberta. Proba obxectiva.</p>	CMCT CCL
CS-B2.2	5º-CSB2.2.1 - Describe as características, compoñentes do Sistema Solar, localizando o Sol no centro do mesmo e os planetas segundo a súa proximidade.	Normalmente describe as características e os compoñentes do Sistema Solar e os planetas.	X			<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Cuestionarios. Probas específicas. INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Escolle. Resolución de exercicios e actividades. Cuestionario aberto. Cuestionario pechado. Proba aberta. Proba obxectiva.</p>	CMCT CCL
CS-B2.3	5º-CSB2.3.1 - Define e representa o movemento de translación terrestre, o eixe do xiro e os polos xeográficos, asocia as estacións do ano ao seu efecto combinado e calcula os fusos horarios.	Adoita definir e representar o movemento de translación da Terra para asociar as súas consecuencias. Comprende que son os fusos horarios, pero ten algunhas dificultades para determinar que hora é noutros países.	X			<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Cuestionarios. Probas específicas.</p> <p>INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Resolución de exercicios e actividades. Cuestionario aberto. Cuestionario pechado. Proba aberta. Proba obxectiva.</p>	CMCT CCL CAA
CS-B2.3	5º-CSB2.3.2 - Explica o día e a noite como consecuencia da rotación terrestre e como unidades para medir o tempo.	Normalmente explica o movemento de rotación da Terra e as súas consecuencias e sabe medir o tempo.	X			<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Cuestionarios. Probas específicas. INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Resolución de exercicios e actividades. Cuestionario aberto.</p>	CMCT CCL CAA

					Cuestionario pechado. Proba aberta. Proba obxectiva. Proba de interpretación de datos.	
CS-B2.3	5º-CSB2.3.3 - Define a translación da Lúa identificando e nomeando as fases lunares.	Normalmente define a translación da lúa e representa o debuxo das fases lunares.	X		PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Producións plásticas. Resolución de exercicios e actividades.	CMCT CCL
CS-B2.4	5º-CSB2.4.1 - Identifica e clasifica os diferentes tipos de mapas, define que é a escala nun mapa e emprega e interpreta os signos convencionais máis usuais que poden aparecer nel.	Adoita identificar os tipos de mapas e interpretar os seus signos convencionais. Recoñece e diferencia as escalas gráficas e numéricas dun mapa e adoita calcular a distancia entre dous puntos dun mapa a partires delas.	X		PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Probas específicas. INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Resolución de exercicios e actividades. Proba de interpretación de datos.	CMCT CAA
CS-B2.5	5º-CSB2.5.1 - Define clima, nomea os seus elementos e identifica os factores que determinan en España.	Normalmente define o clima, nomea os seus elementos e identifica os climas de España. Adoita diferenciar entre tempo atmosférico e clima.	X		PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Cuestionarios. Probas específicas. INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Resolución de exercicios e actividades. Cuestionario aberto. Cuestionario pechado. Proba aberta. Proba obxectiva.	CMCT CCL
CS-B2.6	5º-CSB2.6.1 - Explica que é unha zona climática, nomeando as tres zonas climáticas do planeta e describindo as súas características principais.	Adoita explicar que é unha zona climática e nomear as que hai na Terra así como describir as súas principais características.	X		PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Cuestionarios. Probas específicas. INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Resolución de exercicios e actividades. Cuestionario aberto. Cuestionario pechado. Proba aberta. Proba obxectiva.	CMCT CCL
CS-B2.6	5º-CSB2.6.2 - Describe e sinala nun mapa os tipos de climas de España, e as zonas ás que afecta cada un, interpretando e analizando climogramas de distintos territorios de España e relacionándoos co clima ao que pertence.	Normalmente define e identifica as zonas climáticas de España e adoita analizar os climogramas dos distintos territorios de España e relacionalos co clima ao que pertencen.	X		PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Probas específicas. INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Proba de interpretación de mapas, climogramas... Proba aberta. Proba obxectiva.	CMCT CAA CCL

CS-B2.7	5º-CSB2.7.1 - Define paisaxe, identifica os seus elementos e explica as características das principais paisaxes de España valorando a súa diversidade.	Adoita definir paisaxe, identificar os seus elementos e explicar as características das principais paisaxes de España e valorar a súa diversidade. Adoita relacionar as distintas especies vexetais de España coa zona climática correspondente.	X			<p>PROCEDIMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Probas específicas.</p> <p>INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Resolución de exercicios e actividades. Proba aberta. Proba obxectiva. Proba de interpretación de mapas de vexetación.</p>	CCL CSC CAA
---------	--	--	---	--	--	--	-------------------

CS-B2.8	5º-CSB2.8.1 - Localiza nun mapa as principais unidades de relevo en España e as súas vertentes hidrográficas.	Normalmente reconece as unidades de relevo e as vertentes hidrográficas de España e de Galicia e adoita localizalos nun mapa.	X			<p>PROCEDIMENTOS: Probas específicas. Análise das producións dos alumnos/as.</p> <p>INSTRUMENTOS: Exposición dun traballo sobre un río. Proba de interpretación de mapas físicos. Resolución de exercicios interactivos. Proba obxectiva.</p>	CMCT
CS-B2.8	5º-CSB2.8.2 - Sitúa nun mapa os mares, océanos e os grandes ríos de España.	Case sempre sitúa nun mapa os mares, océanos e ríos de España e de Galicia.	X			<p>PROCEDIMENTOS: Probas específicas. Análise das producións dos alumnos/as.</p> <p>INSTRUMENTOS: Proba de interpretación de datos (mapas físicos) Resolución de exercicios interactivos. Proba obxectiva.</p>	CMCT
CS-B2.9	5º-CSB2.9.1 - Explica a importancia do coidado do medio, así como as consecuencias da acción humana neste.	Ten interese polo coidado do medio e por coñecer os efectos e as causas do cambio climático e as accións necesarias para combatelo. Adoita coñecer a acción do home sobre o medio e as súas consecuencias e valorar a importancia de coidalo para evitar a súa deterioración.	X			<p>PROCEDIMENTOS: Intercambios orais cos alumnos/as. Análise das producións dos alumnos/as.</p> <p>INSTRUMENTOS: Posta en común. Investigacións.</p>	CSC CCL
CS-B2.9	5º-CSB2.9.2 - Favorece o desenvolvemento sostible e o consumo responsable.	Manifesta unha actitude favorecedora do desenvolvemento sostible e o consumo responsable.	X			<p>PROCEDIMENTOS: Intercambios orais cos alumnos/as. Análise das producións dos alumnos/as.</p> <p>INSTRUMENTOS: Posta en común. Investigacións.</p>	CSC CAA

Bloque 3: Vivir en sociedade

CS-B3.1	5º-CSB3.1.1 - Identifica, respecta e valora os principios democráticos máis importantes establecidos na Constitución e explica a importancia que a Constitución ten para o funcionamento do Estado español.	Adoita identificar e amosa interese por respectar e valorar os principios democráticos da Constitución española como base do funcionamento do Estado español.	X	PROCEDIMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Intercambios orais cos alumnos/as. INSTRUMENTOS: Producións orais(debates, charlas...) Posta en común.	CSC CCL
CS-B3.2	5º-CSB3.2.1 - Identifica as principais institucións do Estado español e describe as súas funcións e a súa organización.	Normalmente identifica e diferencia as principais institucións do Estado español e de Galicia e adoita describir as funcións e a composición de cada unha delas.	X	PROCEDIMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Cuestionarios. Probas específicas. INSTRUMENTOS: Caderno de clase (esquemas, mapas conceptual). Cuestionario aberto. Cuestionario pechado. Proba aberta. Proba obxectiva.	CSC CCL
CS-B3.2	5º-CSB3.2.2 - Identifica e comprende a división de poderes do Estado e cales son	Adoita identificar e comprender a división de poderes do Estado e cales	X	PROCEDIMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Cuestionarios. Probas específicas.	CSC CCL

	as atribucións recollidas na Constitución para cada un deles.	son as súas funcións.		INSTRUMENTOS: Caderno de clase(esquema, mapa conceptual). Cuestionario aberto. Cuestionario pechado. Proba aberta. Proba obxectiva.	
CS-B3.3	5º-CSB3.3.1 - Explica a organización territorial de España, nomea as estruturas básicas de goberno e localiza en mapas políticos as distintas comunidades autónomas que forman España, así como as súas provincias.	Adoita explicar a organización territorial de España e nomear as estruturas básicas de goberno e localizar as comunidades e as provincias en mapas políticos.	X	PROCEDIMENTOS: Probas específicas. Análise das producións dos alumnos/as. INSTRUMENTOS: Proba de interpretación de mapas políticos. Proba obxectiva. Resolución de exercicios interactivos.	CSC CCL
CS-B3.4	5º-CSB3.4.1 - Valora, partindo da realidade do estado español, a diversidade cultural, social, política e lingüística nun mesmo territorio como fonte de enriquecemento cultural.	Recoñece na diversidade cultural, social, política e lingüística do Estado español unha fonte de riqueza cultural e amosa interese por respectala.	X	PROCEDIMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Intercambios orais cos alumnos/as. INSTRUMENTOS: Producións orais. Posta en común.	CSC CCL

CS-B3.5	5º-CSB3.5.1 - Define demografía e poboación, comprende os principais conceptos demográficos e os principais factores que afectan á de poboación.	Adoita definir demografía e poboación, así como comprender e explicar os principais conceptos e factores demográficos.		X	PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Probas específicas. INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Proba aberta. Proba obxectiva.	CMCT CCL CSC
CS-B3.5	5º-CSB3.5.2 - Interpreta unha pirámide de poboación e outros gráficos usados no estudo da poboación.	Adoita interpretar unha pirámide de poboación e analizar outros gráficos usados no estudo demográfico.		X	PROCEDEMENTOS: Probas específicas. INSTRUMENTOS: Proba de interpretación de gráficos(pirámides de poboación, gráficos lineais, de barra e sectoriais)	CMCT CAA
CS-B3.6	5º-CSB3.6.1 - Describe os principais rasgos da poboación española.	Adoita describir as características da poboación española, remarcando as súas similitudes e as súas diferenzas.		X	PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Probas específicas. INSTRUMENTOS: Textos escritos. Proba de interpretación de pirámides de poboación.	CCL CSC
CS-B3.6	5º-CSB3.6.2 - Explica o proceso da evolución da poboación en España e describe a incidencia que tiveron nesta, factores como a esperanza de vida ou a natalidade.	Adoita explicar o proceso da evolución da poboación e amosa interese pola incidencia que tiveron nela os factores demográficos.		X	PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Intercambios orais cos alumnos/as. Observación sistemática. INSTRUMENTOS: Producións orais(debates, charlas) Posta en común. Textos escritos. Escala de observación descritiva.	CCL CSC
CS-B3.6	5º-CSB3.6.3 - Describe os factores que condicionan a distribución da poboación española.	Describe bastantes factores que condicionan a distribución da poboación española.		X	PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Intercambios orais cos alumnos/as. INSTRUMENTOS: Textos escritos. Posta en común.	CCL CSC
CS-B3.6	5º-CSB3.6.4 - Sitúa nun mapa os maiores núcleos de poboación en España e as zonas máis densamente poboadas.	Normalmente sitúa nun mapa os maiores núcleos de poboación en España e as zonas máis densamente poboadas.		X	PROCEDEMENTOS: Probas específicas. INSTRUMENTOS: Proba de interpretación de mapas de densidade de poboación.	CSC

CS-B3.7	5º-CSB3.7.1 - Explica o éxodo rural, a emigración a Europa, e a chegada de inmigrantes ao noso país	Adoita explicar o éxodo rural, a emigración a Europa e a chegada de inmigrantes a España.		X	<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Probas específicas.</p> <p>INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Resolución de exercicios e actividades. Textos escritos. Proba obxectiva.</p>	CSC CCL
CS-B3.7	5º-CSB3.7.2 - Identifica e describe os principais problemas actuais da poboación española: migracións, envellecemento, etc.	Normalmente identifica e describe os principais problemas actuais da poboación española.		X	<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Intercambios orais cos alumnos/as.</p> <p>INSTRUMENTOS: Investigacións. Posta en común. Textos escritos.</p>	CSC CCL
CS-B3.8	5º-CSB3.8.1 - Identifica e define materias primas e produto elaborado e os asocia coas actividades nas que se obteñen.	Adoita identificar e definir materias primas e produtos elaborados e asocalos coas actividades nas que se obteñen.		X	<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Intercambios orais cos alumnos/as. Probas específicas.</p> <p>INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Investigacións. Posta en común. Resolución de exercicios e actividades. Proba obxectiva.</p>	CSC CCL
CS-B3.8	5º-CSB3.8.2 - Describe ordenadamente o proceso de obtención dun produto ata a súa venda e identifica os sectores aos que pertencen.	Adoita describir o proceso de obtención dun produto ata a súa venda e identificar os sectores aos que pertencen.		X	<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as.</p> <p>INSTRUMENTOS: Traballo de aplicación e síntese.</p>	CCL CSC CMCT
CS-B3.9	5º-CSB3.9.1 - Identifica os tres sectores de actividades económicas e clasifica distintas actividades no grupo ao que pertencen.	Normalmente describe as características dos sectores económicos e especifica as principais actividades que corresponde a cada un deles.		X	<p>PROCEDEMENTOS: Intercambios orais cos alumnos/as. Análise das producións dos alumnos/as. Probas específicas.</p> <p>INSTRUMENTOS: Posta en común. Resolución de exercicios e actividades.. Proba obxectiva.</p>	CSC CMCT
CS-B3.9	5º-CSB3.9.2 - Explica as actividades relevantes dos sectores primario, secundario e terciario en España e as súas localizacións nos territorios correspondentes.	Adoita explicar como se distribúe a poboación en cada un dos sectores económicos de España e analizar e interpretar distintos gráficos sobre a súa distribución.		X	<p>PROCEDEMENTOS: Probas específicas.</p> <p>INSTRUMENTOS: Proba de interpretación de datos e gráficos.</p>	CCL CSC

Bloque 4: As pegadas do tempo

CS-B4.1	5º-CSB4.1.1 - Identifica a idea de idade da historia e data a Idade Media e Moderna, asociándoas aos feitos que marcan os seus inicios e finais.	Adoita identificar os feitos que marcan os inicios e finais da Idade Media e da Idade moderna.			X	PROCEDEMENTOS: Probas específicas. INSTRUMENTOS: Proba de interpretación de datos.	CSC CMCT CCL CCEC
CS-B4.2	5º-CSB4.2.1 - Coñece algunhas fontes da historia representativas de cada unha das idades da historia, facendo fincapé na Idade Contemporánea.	Amosa interese por coñecer as fontes da historia e é capaz de identificar as da Idade Contemporánea.			X	PROCEDEMENTOS: Probas específicas. INSTRUMENTOS: Proba de interpretación de datos: mapas históricos, liñas do tempo...	CSC CMCT CAA CCEC

CS-B4.3	5º-CSB4.3.1 - Usa diferentes técnicas para localizar no tempo e no espazo feitos do pasado, percibindo a duración, a simultaneidade e as relacións entre os acontecementos.	Normalmente usa diferentes técnicas: liñas do tempo, mapas, para localizar no tempo e no espazo algúns feitos do pasado e percibir a sucesión entre eles.			X	<p>PROCEDEMENTOS: Probas específicas.</p> <p>INSTRUMENTOS: Proba de interpretación de datos: mapas históricos, liñas do tempo...</p>	CSC CMCT CAA CCEC
CS-B4.4	5º-CSB4.4.1 - Sitúa nunha liña do tempo as etapas históricas máis importantes da Idade Media e Idade Moderna en España.	Normalmente sitúa nunha liña do tempo as etapas históricas máis importantes da Idade Media e da Idade Moderna en España.			X	<p>PROCEDEMENTOS: Probas específicas.</p> <p>INSTRUMENTOS: Proba de interpretación de datos.</p>	CMCT CSC CCEC
CS-B4.4	5º-CSB4.4.2 - Identifica e localiza no tempo e no espazo os feitos fundamentais da historia medieval e moderna de España, describindo as principais características de cada unha delas	Adoita identificar e localizar no tempo e no espazo os feitos fundamentais da historia medieval e moderna de España, describindo as principais características de cada unha delas.			X	<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Cuestionarios.</p> <p>INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Resolución de exercicios e problemas. Cuestionario pechado.</p>	CMCT CSC CCEC CCL
CS-B4.4	5º-CSB4.4.3 - Explica aspectos relacionados coa forma de vida e organización social de España das distintas épocas históricas estudadas	Normalmente explica aspectos relacionados coa forma de vida e coa organización social de España das distintas épocas estudadas.			X	<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Cuestionarios.</p> <p>INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Textos escritos. Resolución de exercicios e actividades. Cuestionario pechado.</p>	CSC CCEC CAA
CS-B4.4	5º-CSB4.4.4 - Describe en orde cronolóxica os principais movementos artísticos e culturais da Idade Media e da Idade Moderna en España citando aos seus representantes máis significativos.	Adoita describir en orde cronolóxica os principais movementos artísticos e culturais da Idade Media e da Idade Moderna en España e citar os seus representantes máis significativos.			X	<p>PROCEDEMENTOS: Probas específicas. Análise das producións dos alumnos/as.</p> <p>INSTRUMENTOS: Exposición dun tema. Producións orais. Investigacións. Proba de interpretación de datos.</p>	CMCT CSC CCEC
CS-B4.4	5º-CSB4.4.5 - Identifica as características distintivas das culturas que conviviron nos reinos peninsulares durante a Idade Media describindo a evolución política e os distintos modelos sociais.	Adoita identificar as características das distintas culturas que conviviron nos reinos peninsulares durante a Idade Media así como o papel do Camiño de Santiago no desenvolvemento cultural.			X	<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Cuestionarios. Probas específicas.</p> <p>INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Resolución de exercicios e actividades. Cuestionario pechado. Proba obxectiva.</p>	CCEC CSC CCL

CS-B4.4	5º-CSB4.4.6 - Explica as características da Idade Moderna e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia neste período de tempo (Monarquía dos Austrias, s. XVIII. Os Borbóns, s. XVIII).	Normalmente explica as características da idade Moderna e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia neste período de tempo (Monarquía dos Austrias, s. XVI-XVII. Os Borbóns, s. XVIII).		X	<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Probas específicas. Cuestionarios.</p> <p>INSTRUMENTOS: Caderno de clase. Resolución de exercicios e actividades. Proba de interpretación de datos. Proba obxectiva. Cuestionario pechado.</p>	CSC CCL CCEC
CS-B4.5	5º-CSB4.5.1 - Identifica, valora e respecta o patrimonio natural, histórico, cultural e artístico e asume as responsabilidades que supón a súa conservación e mellora.	Adoita coñecer o patrimonio natural, histórico, cultural e artístico da historia medieval e moderna de España e recoñece a importancia de conservalo e melloralo.		X	<p>PROCEDEMENTOS: Análise das producións dos alumnos/as. Intercambios orais cos alumnos/as. Probas específicas.</p> <p>INSTRUMENTOS: Investigacións. Posta en común. Proba de interpretación de datos.</p>	CSC CCEC
CS-B4.6	5º-CSB4.6.1 - Aprecia a herdanza cultural a escala local e nacional como a riqueza compartida que hai que coñecer, preservar e coidar.	Amosa interese na herdanza cultural e recoñece a importancia de preservala e coidala.		X	<p>PROCEDEMENTOS: Intercambios orais cos alumnos/as. Análise das producións dos alumnos/as.</p> <p>INSTRUMENTOS: Posta en común. Investigacións.</p>	CSC CCEC

6. CONCRECIÓN DOS ELEMENTOS TRANSVERSAIS

ELEMENTOS	COMO SE TRABALLA
Comprensión lectora.	<ul style="list-style-type: none"> Lectura e comprensión de textos ao inicio de cada unidade relacionados cos temas tratados. Lecturas e comprensión dos textos dos libros dixitais cos temas tratados
Expresión oral e escrita.	<ul style="list-style-type: none"> Exposición oral e escrita en traballos individuais, actividades en grupo, en razoamentos ou intervencións: planificación, redacción, revisión. Expresión oral e escrita das aprendizaxes, utilizando un vocabulario preciso. Expresión escrita en soporte papel e en pantalla.
Comunicación audiovisual.	<ul style="list-style-type: none"> Proxección de diferentes vídeos introdutorios e explicativos dos diferentes temas. Presentación de traballos en word, power point,... Interpretación de imaxes, táboas, esquemas, climogramas, gráficas, liñas do tempo...
Tecnoloxías da Información e a Comunicación	<ul style="list-style-type: none"> O noso centro está integrado no proxecto experimental de utilización de libros dixitais E_DIXGAL no que a incorporación das TIC na aula é o noso obxectivo fundamental. Utilizaremos: <ul style="list-style-type: none"> Entorno virtual de aprendizaxe (EVA) Libro dixital interactivo: Libro que incorpora elementos de interactividade: ligazóns, actividades, animacións... Recursos interactivos da nosa web Recursos da rede: Aproveitamento de recursos educativos en Internet: búsqueda de imaxes, información ou curiosidades e selección e organización de información.
Emprendemento	<p>Utilización de estratexias para realizar traballos de forma individual e en equipo,</p> <p>Realización de proxectos, experiencias sinxelas e pequenas investigacións formulando problemas, enunciando hipóteses, seleccionando o material necesario, realizando, extraendo conclusións e comunicando os resultados.</p> <p>Manifestación de autonomía na planificación e execución de accións e tarefas.</p>
Educación cívica e constitucional	<ul style="list-style-type: none"> Desenvolvemento de actitudes e comportamentos cívicos e responsables na súa contorna e nas súas actividades cotiás. Cumprimento das normas xerais da aula. Respecto da quenda de palabra e das intervencións dos compañeiros. Comprensión e respecto á importancia do traballo en equipo e a colaboración. Orde e colocación do seu material e das mesas. Respecto e valoración das experiencias e das achegas do resto dos compañeiros e compañeiras. Defensa dos dereitos e os deberes de cada membro da sociedade e valorar o diálogo como instrumento para solucionar os problemas de convivencia e para transmitir ideas, pensamentos e opinións, respectando xuízos e opinións alleos. Mostrar respecto e tolerancia coas persoas que o rodean, coa diversidade de culturas e formas de vida. O noso centro desenvolve o programa TEI (Titoría entre iguais) no que participa o alumnado de 5º.

7. AVALIACIÓN INICIAL

Durante os primeiros días do curso, realizaranse preguntas orais sobre os contidos mínimos esixidos no curso anterior como punto de partida para o desenvolvemento do currículo. As medidas a tomar son prestar especial reforzo ao bloque/s que presenten unha maior dificultade, así como reforzar ao alumnado que presente dificultades, tendo en conta as diferentes medidas que atención á diversidade especificadas no punto 12.

8. CRITERIOS SOBRE A CUALIFICACIÓN, AVALIACIÓN E PROMOCIÓN

Os criterios de cualificación serán fundamentais para valorar o grao de adquisición das competencias básicas, os obxectivos fixados e os estándares de aprendizaxe.

No primeiro trimestre, a principio do curso, realizaranse probas orais a modo de avaliación inicial que servirá de referencia para o desenvolvemento do currículo.

Ao longo do curso realizaranse tres avaliacións, informando por escrito ao alumno e aos pais das cualificacións obtidas.

Para proceder á avaliación dos estándares de aprendizaxe da área establecemos uns procedementos e instrumentos de avaliación que veñen determinados no punto 5 desta programación.

Os distintos estándares de aprendizaxe repartiranse en unidades didácticas en cada un dos trimestres. De cada unidade didáctica realizarase unha proba específica escrita-

Ao finalizar o trimestre teranse en conta as distintas probas escritas realizadas e os outros procedementos de avaliación aplicados, tendo en conta os seguintes criterios de cualificación:

Procedementos de avaliación	Instrumentos de avaliación	%
Análise das producións dos alumnos Actitude do alumnado na clase	Caderno de clase, resolución de exercicios e actividades, producións orais, exposicións,...	25
	Comportamento, actitude fronte ó traballo e relación cos demais	15
Probas específicas escritas	Probas obxectivas, cuestionarios.	60

Considérase que o alumno ten avaliación positiva:

- Trimestral se acada un 5.
- Final se ten avaliación positiva nos tres trimestres ou se evoluciona favorablemente ao longo do curso aínda que teña avaliación negativa nalgún trimestre.

Esta área non xogará un papel vinculante na decisión da **promoción** do alumn@ para o curso seguinte.

A final de curso emitirase unha **cualificación das competencias clave** tendo en conta a contribución de cada unha das áreas. Para efectuar esta cualificación elixíronse os estándares prioritarios que cada unha das áreas aportaban á cualificación de cada competencia. Os criterios de cualificación destas competencias (%) veñen especificados no apartado 3 desta programación.

9. METODOLOXÍA

A área de Ciencias Sociais, a partir do recoñecemento da propia identidade e do contorno máis próximo, inicia aos alumnos no coñecemento, na análise e na valoración do contorno física, social e cultural.

O ensino da área toma, como base para futuras aprendizaxes, os coñecementos previos que os alumnos adquiriron en contacto co contorno. Partir da propia experiencia esperta o interese por resolver problemas sobre a realidade que os rodea e entender os fenómenos que suceden ao seu redor, tanto os referentes á súa concepción de persoa e as súas relacións cos demais, como do coñecemento e coidado do contorno natural.

A observación sistemática en situacións diferentes e a experimentación adquiren un papel relevante na interpretación de feitos e na explicación de fenómenos ou relacións. Todo iso conduce á introdución do método científico.

Dado o carácter interdisciplinario, débese insistir no protagonismo de todas as ciencias que configuran a área de Ciencias Sociais.

A integración das competencias e intelixencias múltiples na área supón insistir máis nas ferramentas esenciais da aprendizaxe (comprensión e expresión oral e escrita) e poñer en práctica estratexias didácticas axeitadas a cada tema.

Traballaremos contidos en Cooperativo; proxecto no que estamos inmersos e será de moita importancia nesta área os traballos en torno ao Proxecto Terra que este ano temos planificado traballar sobre o Barrio de Esteiro.

O uso das TIC é un elemento para favorecer a construción de aprendizaxes con sentido, xa que nos permite motivar ao alumno, contextualizar o contido obxecto de aprendizaxe, facilitar a relación da nova aprendizaxe con contextos reais, facilitar a transferencia, xeneralizar e ampliar o contido e facilitar a elaboración de síntese e a transferencia do coñecemento.

10. ORGANIZACIÓN DE ESPAZOS

- Aula:
  - Adaptable segundo as actividades (orais, escritas, proxectos, con encerado dixital, canón...).
  - A disposición permitirá desprazarse con facilidade polos distintos espazos e os materiais estarán ao alcance dos nenos para que traballen de forma autónoma.
- Espazos comúns:
  - Patio, corredores, ximnasio, comedor, biblioteca do centro, sala de informática...
- Espazos exteriores (casa, biblioteca, visitas...):
  - Proxectos cooperativos, exercicios de aplicación, consolidación e estudo autónomo. Visita Barrio de Esteiro

11. MATERIAIS E RECURSOS DIDÁCTIC

- Libro dixital
- Mapas
- Recursos educativos (Internet)
- Esfera
- Ordenador do profesorado

- Fichas
- Encerado dixital
- Tablet do alumno

12. ATENCIÓN Á DIVERSIDADE

Terase en conta a atención á diversidade de niveis, estilos e ritmos de aprendizaxe, de intereses e capacidades dos alumnos:

- **ADAPTACIÓN CURRICULAR (BÁSICA):** Os contidos nucleares da unidade didáctica preséntanse de forma máis pautada, con maior apoio gráfico, seguindo unha secuencia de aprendizaxe que facilita a adquisición de competencias por parte dos alumnos.
- **PLANS INDIVIDUAIS** dirixidos a alumnos que o requiren (estranxeiros, incorporación tardía, necesidades educativas especiais e superdotación) **CON FICHAS DE REFORZO E/OU AMPLIACIÓN**
- **ENSINO TORIZADO**
- **TRABALLOS DE INVESTIGACIÓN**
- **LECTURAS E CONSULTAS DE FORMA LIBRE**

13. INCORPORACIÓN DAS TIC NA AULA

Utilizaremos:

<i>Proxecto Terra</i>	• Actividades dixitais ligadas ao Proxecto Terra
<i>Libro Dixital Interactivo</i>	• Libro proxectable que incorpora elementos de interactividade: actividades, ligazóns, animacións...
<i>Actividades TIC</i>	• Actividades integradas nas secuencias de aprendizaxe.
<i>Recursos interactivos da nosa web</i>	• Ligazóns de actividades interactivas existentes na nosa web
<i>Ligazóns a Internet</i>	• Aproveitamento de recursos educativos en Internet: procura de imaxes, información ou curiosidades e selección e organización para transformar estes elementos en coñecemento.

14. ACCÍONS DE AO PLAN CONTRIBUCCÓN LECTOR

- Lectura dos textos do libro dixital.
- Outros textos escritos: curtos, de tipoloxía diferente (informativo, descritivo, contos, poemas...).
- Textos en soporte dixital (Internet e aplicacións informáticas, lectura en pantalla).

- Textos orais complementados e acompañados de imaxes ou sons.

EXPRESIÓN

- Exposición oral e escrita en traballos individuais, actividades en grupo, en razoamentos ou intervencións: planificación, redacción, revisión.
- Expresión oral e escrita das aprendizaxes, utilizando un vocabulario preciso.
- Expresión escrita en soporte papel e en pantalla.

15. ACCIÓNS DE CONTRIBUCIÓN AO PROXECTO LINGÜÍSTICO DO CENTRO

1. SITUACIÓN DO ALUMNADO DE 5º DE PRIMARIA

O alumnado é maioritariamente castelán falante. Teñen o castelán como lingua inicial e como lingua habitual.

Obsérvase que a competencia en lingua galega mellora na escrita ao finalizar o ciclo, estando un pouco máis baixo o nivel que o castelán, pero na expresión oral é moito máis baixa.

2. SITUACIÓN DO PROFESORADO.

A maior parte dos docentes do centro empregan o castelán en contextos informais, fóra da clase. É o idioma empregado habitualmente, aínda que moitos teñen como lingua inicial o galego pero a lingua habitual é compartida dependendo dos contextos. A competencia en galego é case do 100% por parte dos docentes.

3. LINGUA DO ENSINO

Como se deriva da análise sociolingüística, atopámonos nun contorno castelán falante. Tendo en conta o marco legal e o noso punto de partida, fixaremos a lingua de ensino na área de **CIENCIAS SOCIAIS** de 5º de primaria en lingua Galega.

4. OBXECTIVOS XERAIS

Respondendo a un contorno castelán falante e como pautas para a planificación do noso proxecto lingüístico, centrarémonos en dous obxectivos xerais:

- Que o alumnado aumente a competencia e uso habitual do galego.
- Que acaden unha axeitada competencia en galego ao remate da etapa.

5. OBXECTIVOS ESPECÍFICOS

- Ser quen de manter unha conversa en galego.
- Ler en galego con fluidez.
- Ampliar o vocabulario galego.
- Ser quen de expresarse por escrito en galego.

6. MEDIDAS PARA A CONSECUCIÓN DOS OBXECTIVOS PREVISTOS.

- A lingua vehicular desta área será o galego □ Utilizaranse os textos en galego. □ A programación será en Galego.

- Na aula, o alumnado dispoñerá dun dicionario de galego, así como varios exemplares na biblioteca e en cada titoría. Tamén en cada titoría haberá un exemplar coas novas normas ortográficas do galego.
- Aumentaranse os volumes de libros en lingua galega na biblioteca do centro e nas distintas bibliotecas de aula.
- Aumentarase o material fonográfico e informático en galego.

16. ACCIÓNS DE CONTRIBUCIÓNS AO PLAN DE CONVIVENCIA DO CENTRO

Os obxectivos fundamentais do noso PLAN DE CONVIVENCIA QUE SON:

- Fomentar a convivencia no centro
- Instaurar o sentimento de pertenza a un grupo, sentíndose todos os seus membros ben acollidos, respectados e seguros, todos e todas.
- Aprender estratexias de resolución pacífica de conflitos tales que nos permitan vivir de xeito pacífico tanto dentro como fora da escola
- Adquisición por parte do alumnado das competencias necesarias para lograr unhas relacións sans consigo, cos demais e co medio no que vive
- Dotar a comunidade educativa dos recursos necesarios para a xestión do conflito.

Para levar a cabo isto centramos o noso labor en tres eixos fundamentais:

1. O COIDADO DA PERSOA:

- Procuraremos acadar nos nosos alumnos o benestar emocional.
- Traballaremos a **educación en valores** e as **habilidades sociais**.
- Prestaremos especial **atención á diversidade** entendendo a diferenza coma un valor.

2. O COIDADO DO ENTORNO:

- Buscamos unha escola aberta e integrada no entorno
  - Procuraremos ter un **entorno físico agradable**: Traballaranse a normas:
    - De cada unha das aulas: orde do material escolar e limpeza
    - Do patio de recreo: limpeza e resolución de conflitos
    - Do resto das instalacións

3. O COIDADO DAS RELACIÓNS:

- Coas familias:
  - Reunións xerais e entrevistas persoais
- Entre todo o persoal do centro e, en especial entre o profesorado e o alumnado e entre todo o alumnado polo que é necesario levar a cabo:
  - Unha labor titorial para:
    - Establecer entre todos unhas normas fundamentais de aula.
    - Acadar unha cohesión de todo o grupo.

17. ACTIVIDADES COMPLEMENTARIAS E EXTRAESCOLARES

- Actividades de animación lectora relacionada cos temas tratados.
- Visita a Navantia
- Proxecto Terra: Visita ao Barrio de Esteiro.
- Proxecto 8 marzo
- Proxecto Leonardo Da Vinci

18. INDICADORES DE LOGRO PARA AVALIAR O PROCESO DE ENSINO E A PRÁCTICA DOCENTE

Neste apartado pretendemos promover a reflexión docente e a autoavaliación da realización e o desenvolvemento de programación didáctica. Para iso, ao finalizar cada unidade didáctica propónse unha secuencia de preguntas que permitan ao docente avaliar o funcionamento do programado na aula e establecer estratexias de mellora para a propia unidade.

De igual modo propoñemos unha ferramenta para a avaliación da programación didáctica no seu conxunto, pódese realizar ao final de cada trimestre para recoller as melloras no seguinte.

ASPECTOS A AVALIAR	A DESTACAR...	A MELLORAR...	PROPOSTAS DE MELLORA PERSOAL
Temporalización das unidades didácticas			
Desenvolvemento dos obxectivos didácticos			
Manexo dos contidos na unidade			
Descritores e desempeños competenciais			
Realización de tarefas			
Estratexias metodolóxicas seleccionadas			
Recursos			
Claridade nos criterios de avaliación			
Uso de diversas ferramentas de avaliación			
Portfolio de evidencias dos estándares de aprendizaxe			

Atención á diversidade			
------------------------	--	--	--

19. MECANISMOS DE REVISIÓN E MODIFICACIÓN DA PROGRAMACIÓN EN RELACIÓN COS RESULTADOS ACADÉMICOS E PROCESOS DE MELLORA

Esta programación será flexible, axeitada a cada curso e revisable en función do alumnado e dos resultados. Na avaliación desta programación participarán os profesores que impartan esta área.

O seguimento da programación anual realizarase principalmente en tres momentos: ao finalizar cada unidade didáctica, trimestralmente e anualmente. Teranse en conta os seguintes indicadores:

- Seguimento da temporalización
- Consecución dos niveis mínimos de logro dos estándares de aprendizaxe traballados.
- Dificultades acaecidas.
- Resultados específicos dos procedementos e instrumentos de avaliación.
- Resultados trimestrais das avaliacións.

Unha vez analizados estes indicadores, realizaranse modificacións na programación que poden supoñer:

- Unha modificación da metodoloxía empregada.
- Cambios nos procedementos e instrumentos de avaliación.
- Modificacións na temporalización.
- Deseño de medidas correctoras para corrixir as dificultades.

Para a avaliación desta programación teranse en conta, máis concretamente, os indicadores establecidos no apartado anterior.